

3.12.2013

Dnro 3554/4/12

Ratkaisija: Oikeusasiamies Petri Jääskeläinen

Esittelijä: Esittelijäneuvos Kaija Tanttinen-Laakkonen

TESTATTAVAN OIKEUSTURVA VAARANTUI VALVONNALLISESSA HUUMAUSAINETESTAUKSESSA

1 KANTELU

Kantelija arvosteli Sosiaali- ja terveysalan lupa- ja valvontavirastolle (Valvira) 1.3.2012 osoittamassaan kirjeessä Terveystieteiden tutkimuskeskuksen (THL) päihdeanalytiikan yksikön menettelyä laajan huumaus- ja lääkeaineseulonnan analysoinnissa. Valvira siirsi kantelun käsittelyn sosiaali- ja terveysministeriölle 12.4.2012. Ministeriö siirsi kantelun käsittelyn oikeusasiamiehelle 18.9.2012.

Kantelijan kertoman mukaan hänen elokuussa 2011 antamansa verinäyte analysoitiin THL:ssä 19.8.2011 ja testausseulosteen mukaan verinäytteessä oli useita positiivisia löydöksiä. Näytteen uudelleen analysoinnissa 14.10.2011 aikaisempi analyysi osoittautui virheelliseksi.

Positiivisten löydösten vuoksi kantelija joutui poistumaan ensikodista, jossa hän oli asunut lapsensa kanssa tämän syntymästä saakka. Lapsi sijoitettiin kiireellisesti 29.8.2011. Virheellisestä analyysistä johtuen kantelija koki tullessaan leimatuksi ”retkahtaneeksi päihteiden käyttäjäksi” ja erotetuksi lapsensa läheisyydestä useaksi kuukaudeksi. Kantelija arvioi luottamuksen rakentamisen sosiaalitoimeen kestävän pitkään. Lastensuojeluviranomaiset ovat hänen mukaansa toimineet periaatteessa oikein huumeuseulan ensimmäisen analyysin perusteella. Kantelija kokee kuitenkin joutuneensa puolustelemaan syyttömyyttään ja ”taistelee” saadakseen tilanteen lähtötasolle, elokuun alun 2011 tilanteeseen.

- - -

3 RATKAISU

3.1 Oikeudellinen arviointi

3.1.1 THL:n menettely

Selvitys ja selitys

Kantelijasta 10.8.2011 otettu verinäyte analysoitiin näytteen saavuttua 12.8.2011. Annetussa testausseulosteessa 19.8.2011 raportoitiin positiivisia lääkeainelöydöksiä. Positiivisten löydösten johdosta kantelijan lapsi sijoitettiin ensikotiin kiireellisesti 29.8.2011 tehdyllä päätöksellä.

Kantelija epäili itse positiivista tulosta, sillä hän oli sitoutunut päihteettömyyteen. Hänestä aikaisemmin ja myöhemmin otetut näytteet olivat negatiivisia, minkä vuoksi myös A-klinikan hoitaja epäili tulosta. Tämän vuoksi hoitaja oli 12.10.2011 puhelimitse yhteydessä THL:n päihdeanalytiikan yksikköön. Näyte analysoitiin välittömästi kiireellisenä uudelleen ja se todettiin negatiiviseksi 14.10.2011. Syynä virheelliseen tulokseen oli erittäin harvinainen inhimillinen virhe näytteen käsittelyssä (väärä näyte analysoitiin ja vastattiin asiakkaalle).

Akkreditoidun laboratorion kattavan laadunvarmistuksen ansiosta virheiden esiintyminen testaustoiminnassa on äärimmäisen harvinaista. Täydelliseen virheettömyyteen ei kuitenkaan ole inhimillisessä toiminnassa mahdollista päästä. Tästä syystä valvonnallisessa testauksessa (ts. testauksessa, jossa testattavaan voi kohdistua oikeudellisia, sosiaalisia, taloudellisia tai oikeusturvaan liittyviä seuraamuksia), olisi tutkittavan oikeusturvan varmistamiseksi meneteltävä siten, että ristiriitatilanteissa analyysi uusitaan ennen mahdollisia seuraamuksia. THL:n päihdeanalytiikan yksikkö säilyttää tutkittavien näytteitä vähintään kuuden kuukauden ajan, jotta uusinta-analyysin suorittaminen olisi kiireellisenä mahdollista pitkänkin ajan jälkeen.

Työelämän huumausainetestauksen osalta testien tekeminen ja menettelyt testituloksen riitauttamiseen on säädetty asetuksella (valtioneuvoston asetus huumausainetestien tekemisestä, 218/2005), mutta muussa valvonnallisessa testauksessa mahdollisiin toimenpiteisiin ryhtyminen ristiriitatilanteissa jää tutkimuksen tilanteen tahon ratkaisujen varaan. THL haluaa korostaa sitä, että hoitavan yksikön ensimmäinen yhteydenotto THL:n päihdeanalytiikan yksikköön koskien kiistanalaista tutkimustulosta tapahtui lähes kahden kuukauden kuluttua testausselosteen antamisesta. Uusinta-analyysi ja korvaava testausseoste tehtiin tämän jälkeen kiireellisenä kahdessa päivässä. Jos yhteydenotto olisi tehty välittömästi, kantelussa kuvattu erittäin valitettava tapahtumaketju olisi katkennut jo aikaisemmin.

THL:n näkemyksen mukaan tutkittavien oikeusturvan varmistamiseksi olisikin luotava työelämän huumausainetestausta vastaavat, selkeästi määritellyt ja velvoittavat, menettelytavat kaikkeen valvonnalliseen testaukseen. Tällä varmistettaisiin, että ristiriitatilanteissa testattavalla henkilöllä oli mahdollisuus pyytää antamiensa näytteiden välitöntä uusinta-analyysiä ennen testaustuloksen perusteella päätettäviä jatkotoimenpiteitä.

Kannanotto

Oikeusturva on perustuslain mukaan jokaiselle kuuluva keskeinen perusoikeus. Perustuslain 21 §:n mukaan jokaisella on oikeus saada asiansa käsiteltyksi asianmukaisesti lain mukaan toimivaltaisessa tuomioistuimessa tai muussa viranomaisessa. Perustuslain 22 §:n mukaan julkisen vallan on turvattava perusoikeuksien ja ihmisoikeuksien toteutuminen.

Valtion virkamieslain (750/1994) 14 §:n 1 momentin mukaan virkamiehen on suoritettava tehtävänsä asianmukaisesti.

Perustuslain 21 §:n tarkoitettuun asian asianmukaisen käsittelyn vaatimukseen kuuluu yleinen huolellisuusvelvollisuus. Totean, että THL:n päihdeanalytiikan yksikössä ei menetelty tämän huolellisuusvelvoitteen mukaisesti, koska kantelijalta 10.8.2011 otetun näytteen käsittelyssä analysoitiin väärä näyte ja vastattiin se asiakkaalle

Valtioneuvoston asetusta huumausainetestien tekemisestä sovelletaan työterveyshuoltolain (1383/2001) 3 §:n 6 a kohdassa tarkoitettua huumausainetestin toteuttamiseen liittyvien näytteiden ottamiseen, analysointiin ja tulkintaan sekä huumausainetestin luotettavuuden ja laadun valvontaan (2 §:n 1 mom.). Asetuksen 8 §:n mukaan testattava voi testituloksen

oikeellisuuteen liittyvästä syystä riitauttaa varmistetun positiivisen testituloksen ja vaatia B-näytteen analysointia 30 päivän kuluessa siitä päivästä, jolloin hän on saanut tiedon varmistetusta positiivisesta testituloksesta. Riitauttaminen on tehtävä siihen terveydenhuollon toimintayksikköön, josta huumausainetestiä koskeva tutkimuslähete on annettu.

Yhdyn THL:n käsitykseen siitä, että testattavien oikeusturvan varmistamiseksi olisi luotava työelämän huumausainetestausta vastaavat, selkeästi määritellyt ja velvoittavat, menettelytavat kaikkeen valvonnalliseen testaukseen (ts. testaukseen, jossa testattavaan voi kohdistua oikeudellisia, sosiaalisia, taloudellisia tai oikeusturvaan liittyviä seuraamuksia). Tällä varmistettaisiin, että ristiriitatilanteissa testattavalla henkilöllä olisi mahdollisuus pyytää antamiensa näytteiden välitöntä uusinta-analyysiä ennen testaustuloksen perusteella päätettäviä jatkotoimenpiteitä.

3.1.2

Lastensuojeluviranomaisen menettely

Tapahtumien ja sovellettujen oikeusohjeiden osalta viittaa aluehallintoviraston perusteelliseen lausuntoon.

Aluehallintovirasto on todennut lastensuojeluviranomaisten menettelyssä lausuntonsa sivuilla 3–5 kuvatut, erityisesti menettelylliset puutteet. Nämä puutteet ovat koskeneet tehtyjen päätösten taannehtivuutta, äidin mielipiteen selvittämättä jättämistä, läheisverkoston kartoittamisen puutteellisuutta, pienen vauvan toistuvaa sijoittamista yksin avohuollon tukitoimena sekä lapsen ja vanhemman välisen yhteydenpidon rajoittamista. Näin toimimalla ei ole menetelty lastensuojelulain (417/2007) mukaisesti. Aluehallintovirasto katsoo, että asiakassuunnitelmaa (erityisesti vanhempia koskevin osin) olisi tullut tarkistaa ja ajantasaistaa jo aikaisemmin perheen muuttuneessa tilanteessa silloin, kun isän seulatulos osoittautui positiiviseksi ja erityisesti tilanteessa, jossa testaustuloksen todettiin olleen virheellinen. Yhdyn aluehallintoviraston lausunnossa esitettyihin perusteltuihin käsityksiin.

4

TOIMENPITEET

Eduskunnan oikeusasiamiehestä annetun lain 10 §:n 1 momentin nojalla annan THL:lle huomautuksen vastaisen varalle edellä kohdassa 3.1.1 selostetusta virheellisestä menettelystä.

Saatan edellä kohdassa 3.1.2 esittämäni käsitykset lastensuojeluviranomaisten toiminnassa havaitsemistani menettelyllisistä puutteista perusturvalautakunnan tietoon.

Esitän sosiaali- ja terveysministeriölle lainsäädännön täsmentämistä siten, että testattavien oikeusturvan varmistamiseksi luodaan työelämän huumausainetestausta vastaavat, selkeästi määritellyt ja velvoittavat, menettelytavat kaikkeen valvonnalliseen testaukseen. Pyydän ministeriötä ilmoittamaan minulle 31.5.2014 mennessä, mihin toimenpiteisiin esitykseni on antanut aihetta.